MİMARLIK 423

DOSYA:
BELLEK VE
MEKÂN

MİMARLIK
GÜNDEM:
GALATAPORT'TAN
YENİ AKM'YE
BEYOĞLU
KÜLTÜR YOLU

ANMA:
FATİN URAN

İZMİT SEKA
FABRİKASI'NIN
KÜLTÜR
HAVZASI'NA
DÖNÜŞÜMÜ

17. VENEDİK
MİMARLIK
BİENALİ

MÜŞTEREKLEŞME
MEKÂNLARI

ZAMANSIZ
BİR ARKETİP:
LUCIEN ARKAS
SANAT
GALERİSİ

BİR UZLAŞMA
BECERİSİ
OLARAK
MİMARLIK:
SÜPER
ENERJİ OFİSİ

KONYAALTI
SAHİLİ
MİMARİ VE
KIYI DÜZENLEME
PROJESİ

ISSN 1300-4212
01
9 771300 421208

MİMARLIK
OCAK-ŞUBAT 2022 / 423

Mimarlık dergisi web sitesi:
www.mimarlikdergisi.com

Mimarlık dergisi Facebook sayfası:
www.facebook.com/mimarlikdergisi

OCAK-ŞUBAT 2022 ISSN 1300-4212 YIL: 59 SAYI: 423
Kapak: AKM Cephesinden Taksim Meydanı, Ocak 2022. (Fotoğraf: Burak Can)

MİMARLAR ODASI TARAFINDAN İKİ AYDA BİR YAYIMLANIR
Ulusal Süreli Yayın

YAYINLAYAN **Mimarlar Odası adına Yayın Komitesi**

YAYIN KOMİTESİ **T. Elvan Altan, Ayşen Ciravoğlu, Deniz Dokgöz, Zeynep Eres, Melis Özge Gayretli, Deniz Güner, Şebnem Önal Hoşkara, Deniz İncedayı, Nurbin Paker Kahvecioğlu, Aslı Tuncer Madge, Güven Arif Sargın, Çağda Türkmen**

MİMARLAR ODASI ADINA SAHİBİ **Deniz İncedayı**
(SORUMLU) YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ **Melis Özge Gayretli**
EDİTÖR **Çağda Türkmen**
KONSEPT TASARIM **Raul Mansur** GRAFİK UYGULAMA **Tuğçe Ulusoy**

YAYIN YERİ
Adres Mimarlar Odası Genel Merkezi, Konur Sokak 4/2, Yenişehir 06420 ANKARA
Tel 0.312.417 37 27 **Faks** 0.312.418 03 61 **E-posta** yayin@mo.org.tr
www.mimarlikdergisi.com

DERGİ İNTERNET SAYFASI
Tasarım **H. Nilgün Kara Babacan** Programlama **Behiye Ermete**

ABONE VE REKLAM İLETİŞİM
Binat İletişim & Danışmanlık
Adres Barbaros Bulvarı, Dörtyüzlü Çeşme Sok. No: 2
Güneş Apt. K:6 D:7 34353 Beşiktaş / İstanbul
Tel 0.212.259 90 79 **Fax** 0.212.259 16 46
E-posta info@binatdanismanlik.com
Reklam Yöneticisi **Ayşegül Tuğtepe**

BASKI
12. Matbaa
İbrahim Karaoğlanoğlu Cad. No:35 Kat:1 Kağıthane / İstanbul
Tel 0.212.281 25 80 **Sertifika No.** 46618

BASKI TARİHİ: 7 Ocak 2022

MİMARLAR ODASI ÜYELERİNE ÜCRETSİZ DAĞITILIR.
Fiyatı 10 TL **Abonelik** 55 TL **Öğrenci Aboneliği** 45 TL **Yurtdışı** 80$

TARANDIĞI VERİTABANLARI
Avery Index
Arthistoricum.net (Virtuelle Fachbibliothek Kunstgeschichte)
DAAI - Design and Applied Arts Index
EBSCO-Host
Ulrichs Periodical Directory

MİMARLIK YAYIN İLKELERİ
MİMARLIK dergisi Yayın Komitesi, oluşturduğu yayın ilkeleri çerçevesinde, dergiye gönderilecek yazılar konusunda aşağıdaki genel seçim ölçütlerini belirlemiştir:
· Ele alınan konularda, getirilen bakış açısında, değerlendirmelerde, kullanılan dilde, görsel ve yazılı belgelerde özgünlük bulunması;
· Aktarılan konularda ve görüşlerde çeşitlilik olması ve aranması,
Yazıların içerik açısından entelektüel katkıda bulunması;
· Farklı bakış açılarıyla ve diğer disiplinlerden alınacak katkılarla dergi içeriğinde zenginliğin ve çok yönlülüğünün sağlanması;
· Yurtiçi ve yurtdışında meslek alanındaki güncel konuların ve gündemin izlenmesi.
Dergide genel değerlendirme ölçütleri böylece ifadesini bulan makale ve inceleme-araştırma yazılarının yanısıra, yapı ve proje değerlendirmeleri ile mimarlık eleştirisi yazıları ve Cumhuriyet dönemi mimarlığına, 'toplum ve mimarlık' ilişkisini ortaya koyan konulara, 'çevre duyarlılığı ve mimarlık ilişkisi ve tartışmalarına' yönelik yazılara süreklilikle ve ağırlıkla yer verilmesi görüşü Yayın Komitesi tarafından benimsenmiştir. Dergi, mimar, öğrenci, akademisyen gibi mimarlığın mesleki uygulama, eğitim ve akademik araştırma alanlarından geniş ve zengin bir okuyucu profiline sahiptir. Hedef okuyucu kitlesinin bu homojen olmayan yapısı, konu seçiminden yazım diline kadar, yayınların değerlendirilmesinde dikkate alınan önemli ölçütlerden biridir.

MİMARLIK Dergisi Yayın Koşulları
MİMARLIK dergisinde yayımlanmak üzere yazı gönderenlerin, şu konulara dikkat etmelerini rica ederiz:
· Yazılar Word belgesi olarak dijital formatta kabul edilir: CD/DVD içerisinde ya da e-posta adresi yoluyla: yayin@mo.org.tr · Yazılar en fazla 2.400 kelime (başlık, yazar ismi, özet, notlar, kaynaklar, resimaltı yazıları hariç) olmalıdır. Yazıların içeriklerine ilişkin 150 kelimelik özet yazıyla birlikte gönderilmelidir. · Görseller tercihen dijital olarak ve şu formatta yazıyla birlikte iletilmelidir: tiff/jpeg/eps formatlarından birinde, uzun kenarı 15 cm, min. 300 dpi çözünürlükte. · Görseller için telif hakkı konusu yazar tarafından halledilmiş olmalıdır. Görselin alındığı kaynak (fotoğrafçı adı, arşiv bilgisi, kitap künyesi vb.) belirtilmelidir. · Kaynak gösteriminde şu yöntem kullanılır: Tekeli, İlhan, 2012, "Seyfi Arkan'ın Yaşamı ve Mimarlığının Toplumsal Bağlamı", **Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan**, (ed.) Ali Cengizkan, A. Derin İnan, N. Müge Cengizkan, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, ss.15-26. · Metin içi referans gösteriminde otomatik dipnot / sonnot kullanılır. Bir kaynak ikinci kez kullanıldığında şu format uygulanır: Tekeli, 2012, ss.15-26. · Yayın kararını Yayın Komitesi alır. Sonuç, yazara en geç 4 ay içerisinde iletilir. · Yayın Komitesi yazı hakkındaki görüşlerini yazara iletinceye kadar, yazar aynı yazıyı başka bir yayın grubuna göndermemeyi kabul eder. · Yazı gönderen kişiler, yazılarının, aynı zamanda derginin web sitesinde, görselleriyle birlikte yayımlanmasını kabul etmiş sayılır. · Yazıdaki görüşler yazara aittir, Yayın Komitesi'ni bağlamaz.

dünyada mimarlık müzeleri

Mimarlık dergisinin 50. yılını kutladığımız 2013'ün ilk sayısıyla birlikte derginin "ayraç" bölümünde yeni bir koleksiyon oluşturmaya başladık. Ayraçları biriktirerek dünyada bulunan mimarlık müzelerinin bilgisini toplayabilir ve ziyaret edilecek yerler listenize ekleyebilirsiniz. Mimarlık müzeleri "ayraç" koleksiyonuna katkı vermek isterseniz bize
yayin@mo.org.tr
adresinden ulaşabilirsiniz.

2 **İNGİLİZCE ÖZET / ENGLISH SUMMARY**
4 **MİMARLIK DÜNYASINDAN**

***MİMARLIK* GÜNDEM**
8 **Galataport'tan Yeni AKM'ye "Beyoğlu Kültür Yolu"** / Esin Köymen

ANMA
10 **Fatin Uran'ın Ardından** / Funda Uz

GÜNCEL
11 • **"Medeniyetin Hamuru"nu Üreten İzmit SEKA Fabrikası'nın "Kültür Havzası"na Dönüşümü** / T. Gül Köksal
• **Tarihsel, Kentsel Değişimde Bir Koruma Mücadelesi Örneği: Validebağ Korusu** / Deniz Alkan
• **Oluşum, Çözülme ve Yeniden İnşa: İki Asırdır Tanımlanamayan Konak Meydanı** / Feyzal Avcı Özkaban

ETKİNLİK
21 • **İzmir Bu Yaz "tasarım ile" Hareketlendi** / Şebnem Yücel
• **Bursa Bey Sarayı'nı Yarında Aramak: Çok Katmanlı Kültürel Miras Alanlarının Geleceğe Aktarılması Tartışmaları** / Ayten Başdemir Taciroğlu, Gün Işık

MİMARLIK VE EĞİTİM KURULTAYI
28 **Mimarlıkta Dayanışma ve Değişim, Yeniden Yüz Yüze** / Aktan Acar

BİENAL
17. Venedik Mimarlık Bienali
32 • **Venedik Bienali Üzerine Bir Değerlendirme** / Mesut Dinler
• **Basamaklar ve Dört Oda: Bienalin Yaşanmış Geçmişten ve Düşlenmiş Gelecekten Hikayeleri** / B. Beril Kapusuz Balcı

DOSYA: Bellek ve Mekân

BİENAL: 17. Venedik Mimarlık Bienali

DOSYA: BELLEK VE MEKÂN
41 • **Sunuş** / Editörler: T. Elvan Altan, Nurbin Paker Kahvecioğlu
• **Mekânsal Belleğin Kurulma Pratikleri İçin Bir Okuma Önerisi** / Funda Uz
• **Mekânın Belleği, Belleğin Mekânı: Mekân İşgalcileri Olarak Müzeler** / Burçak Madran
• **Bellek, Kolektif Bellek ve Koruma** / Pınar Aykaç
• **Kısa Süreliğine W. G. Sebald'ı Hatırlamak: Satürn'ün Halkaları: İngiltere'de Bir Hac Yolculuğu'nda Kısa Süreli Hafızanın Kartografyasından Fragmanlar** / Erdem Ceylan

MİMARLIK-DEMOKRASİ-KATILIM
59 **Müşterekleşme Mekânları** / Pelin Tan

YARIŞMALAR
62 **Antakya Köprübaşı Kent Meydanı ve Yakın Çevresi Kentsel Tasarım Proje Yarışması**

TEHDİT ALTINDAKİ KÜLTÜR MİRASI
66 **Bellek Yitimi: Sedad Hakkı Eldem'in İkonik Ofis Binası, Fındıklı Akbank Genel Müdürlüğü** / Nezih Aysel

MİMARLIK ELEŞTİRİSİ
67 • **Zamansız Bir Arketip: Lucien Arkas Sanat Galerisi** / Burkay Pasin
• **Bir Uzlaşma Becerisi Olarak Mimarlık: Süper Enerji Ofisi** / Aslı Şener
• **Kent ve Deniz Arasında Dinamik Bir Arayüz: Antalya Konyaaltı Sahili Mimari ve Kıyı Düzenleme Projesi** / Hilal Tuğba Örmecioğlu, Aslı Er Akan

78 **YAYINLAR**

TEMA[S]
80 **Belirsizlikten Üretilen Mekânlar** / Hande Savaş

***MİMARLIK* AGENDA**

8 **"Beyoğlu Culture Route" from Galataport to the New Atatürk Cultural Center /** Esin Köymen

The Beyoğlu Culture Route Project, which has come to the agenda again with the opening ceremony and festival held in the recent months, is the promotional name of a route that connects the recently re-built Atatürk Cultural Center with Galataport. The author reviews this route, which the public opinion mostly tackles through current developments instead of resorting to a historical and critical approach, by recalling the urban struggles that have been fought for years at each station.

COMMEMORATION

10 **After Fatin Uran /** Funda Uz

Fatin Uran, a member of the Chamber of Architects with registration number 27, passed away on November 24th, 2021. He graduated from the Faculty of Architecture in 1946, ITU, and opened his office after 3 years. He taught in the Faculty of Civil Engineering, ITU between 1957 and 1981 as a lecturer. By adopting the principles of rationality, function, simplicity and harmony, Uran completed architectural projects of Süreyyapaşa Workers' Sanatorium (Istanbul), İlbank Yapı Kooperatif Sitesi (Ankara), İzmir Büyük Efes Hotel (İzmir), The Marmara Hotel (Istanbul), El Mahari Hotel (Libya), Akmerkez Shopping Center / Hotel (Istanbul). Funda Uz wrote a text in memoriam.

AGENDA

11 **Transformation of the İzmit SEKA Factory: From Producing the "Dough of Civilization" to Becoming a "Cultural Basin" /** T. Gül Köksal

Paper, the raw material of printed publications in Turkey, is fully dependent on exports and therefore directly affected by shifting exchange rates. When news appeared last November regarding this new project, the author "rolls up her sleeves" and writes her take on the history of İzmit SEKA as it overlapped with the transformation of the dominant ideologies in Turkey.

14 **An Example of Conservation Struggles in Historical and Urban Change: the Validebağ Grove /** Deniz Alkan

The Validebağ Grove, which bore witness to the city's history for many years in Üsküdar, Istanbul, is now under the threat of "regulation and rehabilitation" following the planned national garden project. The author discusses the pioneering struggle of the volunteers who fought the institutions responsible for protecting the region in their attempts to "destroy the Validebağ Grove, deteriorate the quality of the grove, and pave the way for construction" through the historical process of the area.

18 **Formation, Dissolution and Reconstruction: Konak Square Unidentified for Two Centuries /** Feyzal Avcı Özkaban

Konak Square, having a crucial place in Izmir's urban memory, underlines the history of commonality because throughout history, it has received a lot of attention. The author, shedding light on the past of the square within the context of issues of void-square, civil-administrative, historical-modern, emphasizes the necessity of dealing with all layers of the area (and their meanings), which is currently undergoing yet another process of "redefinition".

EVENT

21 **İzmir Livened Up "with design" This Summer /** Şebnem Yücel

The author, who provides a brief but comprehensive background on the process of Izmir becoming a city of design / world design capital, evaluates the "tasarım ile / with design" project and the activities carried out within the scope of the project discussing its purposes and impacts.

24 **Seeking Tomorrow in the Present: Discussions on Carrying Multilayered Cultural Heritage Sites into the Future /** Ayten Başdemir Taciroğlu, Gün Işık

The event "Discussions on Carrying Multi-Layered Cultural Heritage Sites into the Future" held between 1 - 30 May 2021, is the first phase of a long-term process of urban struggle. The authors, who address the issue in order to extend the debate to various other platforms as well, draw attention to the importance of being involved in a process that adopts "interdisciplinary, multi-participatory and transparent" approaches.

THE CONGRESS OF ARCHITECTURE AND EDUCATION

28 **Solidarity and Change in Architecture, Face to Face Again /** Aktan Acar

The 11th Architecture and Education Congress was held in Eskişehir on 26-27 November, bearing the theme "Change / Solidarity in Architecture Education and Practice", allowing for both physical and online participation. The author reviews the agenda of the congress by looking from the two-year "emergency-distance" education process in which the borders of reality and fiction faded.

BIENNIAL

17th Venice Architecture Biennale

32 **An Assessment for the Venice Biennale /** Mesut Dinler

37 **Steps and Four Rooms: The Biennale's Stories from the Lived Past and the Future of Our Dreams /** B. Beril Kapusuz Balcı

The 2021 pandemic edition of the 17th Venice Architecture Biennale, curated by Hashim Sarkis, took place at Giardini and Arsenal with the theme of "How Will We Live Together?". Considering the increasing visibility of political divisions and economic inequalities, the Biennial invites us to imagine and discuss places where we can live together. In the Turkey Pavillion, the 'Architecture as Measure' installation curated by Neyran Turan is called Four Dioramas. The question of "Instead of reducing the role of design to simply producing solutions to the problem of climate change, can we think of architecture as a measure by which the environment is re-imagined?" shaped the pavilion, made up of an installation, web publishing and storytelling. Detailed information can be accessed at https://pavilionofturkey21.iksv.org/tr.

FILE: MEMORY AND SPACE

41 **A Reading Suggestion for Practices of Establishing Spatial Memory /** Funda Uz

· **Memory of Place, Place of Memory: Museums as Occupiers of Space /** Burçak Madran

· **Memory, Collective Memory and Conservation* /** Pınar Aykaç

· **Remembering W. G. Sebald for a Little While: Rings of Saturn: Fragments from the Cartography of Short-Term Memory on a Pilgrimage to England /** Erdem Ceylan

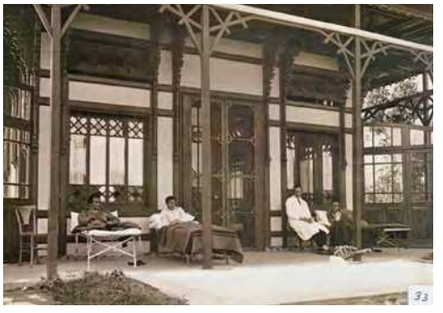
Memory is one of the concepts that has been analyzed by the social and human sciences, which have examined the modernization process experienced since the 19th century. In these file, which offers a broad framework extending **from individual memory to collective memory shaped by social and public identity and to the cultural memory formed by this unity**, the relationship of historical continuity, reaching from past to present and future, **with space** also gains importance. Memory can only be accessed when experienced; it can correspond to the traces of life, to movement; that is, time itself, in space.

The relationship design maintains with history has always been a critical field for architects in every period; consenting or questioning answers have been put forward to tackle this relationship within the discipline of architecture. The assessments put forward by the social and human sciences on the relationship between time and space forms a basis for thinking about the social meanings

of buildings as design objects, and offer new perspectives on similar discussions in the field of architecture. Although the **relationship of collective memory with architecture and the city** has been emphasized since the writings of Maurice Halbwachs in the first half of the 20th century, the scholarship that examines the meaning of historical spaces for societies and the practices of losing or preserving these spaces, evolved within the framework drawn by Pierre Nora and Christine Boyer from the 1990s on.

Within the context of Turkey, where a rapid social and urban transformation process has been experienced recently, it would appear as if the relationship between memory and space has gained even more importance, as can be seen from the increasing number of studies, especially in the 2000s. Having this in mind, the question of how the architectural object and architectural space are defined becomes more relevant, since the former shapes a society's collective memory as an image remembered, and the latter creates its own temporal knowledge within the urban memory thanks to its function, infrastructure or the habits of its users. In other words, answers to questions such as what can gain ground in spatial memory, as well as how or why; or whose spatial memory is descriptive and whose is not, also become more relevant.

In this file, which aims to create a discussion field about spatial memory and its narrative, **Funda Uz** examines the emergence of multiple narratives in the process of the spatialization of memory or the establishment of space by remembering, as the concepts relate to each other, "human" as the subject in recording; "time-space" establishing the experience via remembering and reminding; and "archive" as the material of this whole establishment.

Burçak Madran, on the other hand, discusses how the production of the past, present and future can be reconsidered within a new scale and type of content, especially in the museum space and the construction of the memory it produces, in the era of globalization, which correlates to a certain place, and is linked to the disappearance of a sense of historical past-tradition.

Focusing on the "spatial nature of society", which is based on the relationship between the concepts of collective memory and cultural heritage, **Pınar Aykaç** evaluates how actors on different scales are reproduced by the attitudes of conservation that are helpful for remembering as well as against forgetting.

In the article, **Erdem Ceylan** approaches the borders that emerge along the journey as we gain access to the past whilst in the company of short-term memory, between time-space, memory-history, geography-journey, topography-architecture, people-objects and death-life, as blurring narrative and imageries.

Based on the different perspectives of these articles examining the relationship between memory and space, the mere act of answering a relatively simple question like "where are memories / recollections accumulated and preserved?" forces us to think about memory through space; it requires understanding and considering the changing dimensions of the different individual or social understandings of memory, shaped by spatial references. This file has been shaped by such contemporary discussions on the relationship between memory and place, we are hoping that it will open the door to new assessments.

File Editors: T. Elvan Altan, Nurbin Paker

ARCHITECTURE-DEMOCRACY-PARTICIPATION

59 **Spaces of Commoning /** Pelin Tan
The author, who refers to the networks constituted by ongoing commoning practices as "threshold infrastructures", studies the civil struggles of collective initiatives that have become independent from the stereotypical definitions of urban participation and democracy.

AWARDS

62 **Antakya Köprübaşı Urban Square and Its Surroundings Urban Design Project Competition**
The urban design project competition organized by the Hatay Metropolitan Municipality has concluded. Its aim was to open an urban space that offers a high quality of life; socially, physically and visually integrates with areas of the natural and cultural life in the city center; takes advantage of the site's multi-faceted and multi-layered potentials in the area that is located within the historical urban fabric of Antakya above the Asi River and on the east of Atatürk Bridge, which is in the city center. In the competition (which was freelance, national and single-stage) 58 projects were taken into consideration; 3 prizes, 3 honorable mentions were given, and 3 purchases were made.

CULTURAL HERITAGE IN DANGER

66 **Memory Loss: The Iconic Office Building of Sedad Hakkı Eldem, Fındıklı Akbank General Directorate /** Nezih Aysel
In this chapter of Cultural Heritage in Danger, a series which began in our 405th issue, Nezih Aysel wrote a piece on the building of Fındıklı Akbank General Directorate.

ARCHITECTURAL CRITICISM

67 **A Timeless Archetype: Lucien Arkas Art Gallery /** Burkay Pasin
The Lucien Arkas Art Gallery in Urla, İzmir, nominated for the "Building Category Award" in the 2020 National Architecture Awards, stands out with its particular nature, exploring new ways of communicating with the land and the user. The author reads this building as an interior/exterior experience through the archetype of exhibition architecture and the references of the material.

71 **Architecture as a Reconciliation Skill: Super Energy Office /** Aslı Şener
Super Energy Office, nominated for the "Building Category Award" in the 2020 National Architecture Awards, stands out for its ability to establish an optimal balance in the contexts it is in. The author draws attention to the fact that the success of architecture is possible by "being able to include every group, condition and situation in/with which it resides into the balance required by the project's own subjective description as a harmonious whole; and to be able to provide a positive impact for its environs and users".

75 **A Dynamic Interface between the City and the Sea: Antalya Konyaaltı Beach Architectural and Coastal Rehabilitation Project** / Hilal Tuğba Örmecioğlu, Aslı Er Akan
The Antalya Konyaaltı Beach Architectural and Coastal Rehabilitation Project, nominated for "Building / Environmental Design Award" in the 2020 National Architecture Awards, is particularly remarkable because it was acquired through a long-term competition process. Dealing with the changes that took place in the city after the implementation on (arguments relating to) various scales, the authors pay attention to the necessity of the complete implementation of the holistic area management program of the project, which offers a "vivid and attractive life".

CONTACT

80 **Places out of Uncertainty /** Hande Savaş
The Shanghai Floating City project was designed by the People's Architecture Office and implemented under the title of "Instant City" in Shenzhen, China, as part of the 2020 Future Urbanism / Architecture Exhibition. The author approaches the project as a post-pandemic urban/public space experience.

MİMARLIK.423. January February 2022
English Summary by Elif Kaymaz

Basamaklar ve Dört Oda: Bienalin Yaşanmış Geçmişten ve Düşlenmiş Gelecekten Hikayeleri

B. Beril Kapusuz Balcı

Arş. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü, Doktora Sonrası Araştırmacısı, IUAV Venedik Üniversitesi Mimarlık ve Sanatlar Bölümü

> "It matters what we use to think other matters with; it matters what stories we tell to tell other stories with; it matters what knots knot knots, what thoughts think thoughts, what descriptions describe descriptions, what ties tie ties. It matters what stories make worlds, what worlds make stories."
>
> Donna Haraway[1]

BİENALE DAİR ZİHNİME ÜŞÜŞENLER

Venedik Mimarlık Biennale'sinin 17. edisyonunun küratörlüğünü yapan Hashim Sarkis'in "How will we live together?", Türkçe olarak yineleyecek olursam "Birlikte nasıl yaşayacağız?" sorusuna mimarlığın aracılığı ve genişletilmiş bir mekân tanımının olanaklarıyla yanıt arayan; aynı yerküreyi paylaşan ancak "birbirinin dilini zar zor anlayan yoldaş türlerin" her birine ses ve söz veren, dünyalarına dair hikayelerini anlattıran; düğümleri düğümleri atanlarla, bağları bağları kuranlarla birlikte düşünen ve farklı dillerin sınırlarında dolaşan kolektif bir mimarlık fikrine dikkat çeken bir gösteriydi bu yıl izlediğim.

Yazıma başlarken alıntıladığım parçanın bulunduğu kitabın başlığındaki bela, insan eliyle zaten çoktan hasar görmüş dünyada diğer yerkürelilerle birlikte yaşama ve ölme zorluğuna karşılık geliyor, ne var ki Haraway'in isimlendirdiği şekliyle Chthulusen[2] zamanında insanların insan-olmayan yerkürelilerle akrabalık kurmasının aciliyetine yaptığı çağrı, birlikte hayatta kalma sorunsalına iyimser bir bakış da sunuyor, ve Chthulu dünyasında, ona ismini veren örümcek gibi yaşadığımız yerküreye ve belalarına tüm kollarımızla tutunup yoldaş türlerimizle birlikte yeni yaşam biçimleri kurabileceğimizi söylüyor. Bu anlamda Sarkis'in bienali, mimarlık bakışıyla yerküreyi iklim krizi, kitlesel göç, sosyal, ekonomik, ırksal eşitsizlikler gibi belaları kucaklarken, mimarlığı da diğer disiplinlerle akrabalık kuran / kurmaya niyet eden bir çerçevede konumlandırıyor; yerküreye tutunmayı ve yeni dünyalar kurmayı mümkün kılacak dokunaçlı kolları ise "tasarım" ile eşliyor.

Bienalde kendine yer bulmuş işlerin çoğunda, tekil mimar isimleri ve işleri ile araştırma süreçleri, çok disiplinli ekipler ve birlikte üretimin yer değiştirdiğini görmek zor değildi. Tüm bu ortak yapmanın bir sonucu olarak izlediğim işler, kendilerinin ya da anlattıkları hikayelerin mekânsal aracılığı anlamında durup düşünmemi talep eden, yazının girişinde aktarmaya çalıştığım düşünceleri zihnime üşüştüren, hızlıca yanlarından geçip gidemediğim bir halde bir araya getirilmişlerdi. Bu yüzden de önceki edisyonlardaki alışkanlığımı tekrar ederek ayırdığım iki gün, bienalde yer bulmuş geçmişten ve gelecekten sayısız hikayenin her birini dinlemem ve düşünmem için yeterli olmadı. Pandemi koşulları nedeniyle sergilere eşlik eden kataloglar, broşür ve bildirilerin yokluğu da belki beni "sonra detaylı okurum" kolaycılığından uzaklaştırıp gerçekten dikkat kesildiğim bir izleme pratiğine de yöneltmiş olabilir.

Geçtiğimiz ekim ayının son gününde doktora sonrası araştırmamı yapmak üzere bir seneliğine geldiğim şahsına münhasır Venedik'te on uzun gün karantinada kaldıktan sonra bienalin son ziyaret günlerine yetişebildim, fotoğrafla araştıran bir görsel araştırmacı olarak kendi not alma aracım olan fotografik kayıtlarla, kendi hikayeleme biçimimle, gösteriyi günceme aktarabildim. Kurulu işlerin fotoğrafları kadar videolarını da çokça kaydettim bu kez, hikaye anlatanla dinleyenin karşılıklı sohbetine şahitlik etmeye çalıştım diyebilirim. 17. Venedik Mimarlık Bienali'nin zihnimdeki çağrışımları ve göndermeleri çerçevesinden, benden rica edildiği doğrultuda Türkiye'den Venedik'e taşınmış iki hikayeyi kaleme almaya çalışacağım: Ana serginin katılımcısı olarak Arsenal'in kıyısındaki "Side by Side" (Yan Yana) projesi ve Türkiye pavyonunda ziyaretçileri karşılayan "Architecture as Measure" (Ölçü olarak Mimarlık) projesinin "Four Dioramas"ı (Dört Diyorama).

Mimarlığın yoldaş disiplinlerle araştırma alanını paylaştığı bu bienalde, bir sergiden diğerine ilerleyip çizim, maket, fotoğraf, video, resim, illüstrasyon, yerleştirme gibi aşina olduğum mecralar kadar, bilim ve teknolojiyle akrabalık kuran, araştırma süreçlerinin görünürlük kazanmasına öncelik vermiş ve neredeyse laboratuvar ortamını andıran mecralar aracılığıyla da farklı malzemelerin, yosunların, küflerin, dilini anlamaya çabalarken yazımda konu edindiğim her iki işle de karşılaşmamın kendimi dilini bildiğim bir yerde hissettirdiğini söyleyebilirim. Adımlarımla uyumlanabildiğim ve her adımımda beni başka bir ufuk çizgisiyle buluşturan, üzerinde durabildiğim/üzerinden bakabildiğim "basamaklar" ile ölçeğine bedenimi yerleştirebildiğim (bienaldeki çok sayıda ölçekli diyoramadan farklı olarak) içinde / etrafında gezebildiğim, içinden / dışından bakabildiğim "dört oda" dolaysız ve çekincesiz ilişebildiğim işlerdendi. Olabildiğince doğrudan, mekânla ve mekânın aracılığıyla, biri geçmişten ve İstanbul'dan bir hikayeyi anlatırken her "yan yana" gelişte sayısız hikayeyi durmadan yazmakta olan diğeri ise birbirine geçit veren odaların içinde sahnelediği kurmaca geleceğin hikayesini anlatan iki işte mimarlığa dair olanla kurabildiğim bu çok karmaşık olmayan, olağan ama bir o kadar olasılıklara açık diyalog üzerinden yazmak istedim bu yazıyı.

Sadece kendi deneyimim ve duyularıma merkezlenen bir yazıdan ziyade mekândan, mekândaki özne - nesnelerin anlattıklarını kendi anlattıkları şekliyle aktarmaya çalışan bir yazı yazma niyetindeyim. Dinlediklerim karşısında bedenimle duyduklarım, bazen kendi bedenimden bazen de kameramın bedeninden bakan gözlerimle gördüklerim, ya da anladıklarım bu yazının bir parçası olabilir, mekânın ve nesnelerin mimarlığa tercüme etmeye çalışmadığım hikayeleriyle birlikte. Belki yazıda çok kere geçireceğim "hikaye" meselesi ile diyalogları esnasında sürekli yer değiştiren hikaye anlatıcıları ve dinleyicileri etrafında şekillenecek yazacaklarım.

NOTLAR

1. Haraway, Donna, 2016, **Staying with the Trouble, Making Kin in the Chthulucene**, Duke University Press, Dunham.

2. Chthulusen (Chthulucene), sözcüğün kökeninin referans verdiği dokunaçlı hayvanlara ithafen, Haraway'in Antroposen tanımına alternatif olarak önerdiği, insan ve insan olmayan varlıkların "ayrılamaz" bir şekilde dokunaçlı bir biçimde örülü olarak bağlı olduğu döneme verdiği isim.

1. Yan Yana / Side by Side, ana sergi: As Emerging Communities, Arsenal, Kasım 2021.

2. Yan Yana / Side by Side: zemin, strüktür, geçiş.

3. Yan Yana / *Side by Side*: manzara, aralık, yan-yana-lıklar.

BASAMAKLAR

Batı merkezli hikaye anlatıcılarının son yıllarda mimarlık araştırma ve üretimlerinde olduğu kadar mimarlık sergilerinde ve bienalde de biçimselci bakışı terk etme ve yerine çevresel bakışı koyma çağrısının bir anlamda bienali hüküm altına aldığını hissettiğimi söylemeden edemiyorum. Çoklukla "inşa etmek" için kendi ufuklarının dışında kalan yerden "söken" coğrafyaların, yine üst bir dil kurmaya çalıştığını seziyorum. Hislerime benzer şekilde Arsenal'i ikinci ziyaretimde Han Tümertekin ile "yan yana" geldiğimizde yaptığımız kısa sohbette, mimarlık bienaline mimarlıkla yanıt vermenin katılımcı mimarlar arasında bir ayıp, bir utanma sebebiymiş gibi bir hava hissettiğinden bahsetti. Bu anlamda yanıtını kendisinin en iyi bildiği mimarlıkla, kendi ülkesinden çok tanıdık ve yere özgü bir hikayenin ortaya çıkardığı basit bir mimari elemanla, Venedik'e getirmeye çalışılmasından neden bir sıkıntı duyması gerektiğini sorguladığını dile getirdi. Yazının başında da ifade ettiğim gibi yerkürenin aciliyet gerektiren çok sayıda sorununa çareler üretirken mekânsal araştırmayı disipliner olarak merkezsizleştirmek yani mimarların tekelinden çıkarmanın ve disiplinlerötesi bir düzleme taşımanın, mimarlık dışından kurulacak akrabalıkların önemi, mimarlığı salt yapı merkezli değil yapının yaşam döngüsüne bir şekilde katılmış insan ve insan olmayan her bir varlık biçimiyle birlikte düşünmenin değeri ve gerekliliği aşikar. Ne var ki, bu mimarlığın kendi söz dağarcığıyla da diyalog başlatan cümleler kuramayacağı anlamına gelmiyor, bu noktada Han Tümertekin'in serzenişini ve bienalde ekibiyle birlikte sergilemeye çalıştığı duruşu anlayabiliyorum. Ve bienalin ana sorusuna kendi tanımladıkları şekliyle üzerinde durduğum "tribün"de mekânın aracılığını hakkıyla kullanarak yanıt verdiklerini görebiliyorum. "Yan Yana" Tümertekin'in de ifade ettiği gibi,[3] ortak çalışma ve yan yana düşünmeyi beraberinde getiren çok disiplinli ve çok sesli bir ekip işi.[4]

Bienal maratonunun Arsenal gününde Corderie'deki yoğun sergiler arasında koşturduktan sonra kıyıya yol alıyorum. Hava kararmadan, kıyıdaki manzarayı çerçeveleyen antrepoları ve lagünü gün ışığında izlemek istiyorum ve köşeyi döndüğümde kıyıya ilişmiş ahşap strüktürden tribün, basamaklarında gezinen, soluklanan çok sayıda misafiriyle beni karşılıyor. (**Resim 1**) Kararlı bir şekilde kıyıda duran ama sakince suya doğru uzanan yedi geniş ahşap basamaktan oluşan tanıdık bir mimari beden. İlk anda ahşap, çelik ve betondan bu gövdenin kıyıya nasıl eklemlendiğiyle ilgili halihazır varsayımlarım beni tepkisiz kılıyor ancak tribüne yaklaştıkça ve Arsenal'e yerleşen her şeyin geçici olması gerektiğini, yerleştiği zemine nüfuz edemeyeceğini, yalnızca dokunabileceğini hatırladıkça şaşkınlığım artıyor. Üzerindeki onca ziyaretçiyle, hem de metrelerce suya uzanarak, kıyıda nasıl durabildiğini düşünürken zemine temas eden platform beni manzarayı çerçeveleyen bir açıklıktan geçirip suyun üzerinde kalan ilk basamağa doğru taşıyor. Tribünü iki eş olmayan parçaya ayıran bu geçişten ilerlerken, bedenin kendi kendine ayakta durmasını mümkün kılan çizgisel mesnetini ve bu çizgide kesişen kirişlerini görüyorum. (**Resim 2, 3**) Basamakların altında kalan mekânı tanımlayan çerçeveler olabildiğince yalın ve sakin, tasarımın alamet-i farikasını açık ediyor, bir yandan bu kez başka iki yönde iki farklı manzarayı daha çerçeveleyip bana gösterirken. (**Resim 4**) Basamakların üstünde olduğu kadar altında da durup hem bedeni hem çevreyi seyre dalanları görüyor ve ilerliyorum. Çeperlerdeki merdivenlerle tırmandığım her basamak, Arsenal ile beni daha önce bulunmadığım başka bir yükseklikte buluşturuyor, suyun rengini ve gökyüzünün sudaki suretini farklı renkte gördüğüm başka bir mekânsal ilişki üretiyor. Suyun üzerinde asılı duran basamağın eşlik edeni çok, fotoğraflar burada çekiliyor, sudaki balıklara uzun uzun burada bakılıyor. (**Resim 5)** En üstteki basamakta oturduğumda ise bütün bu zemini eş zamanlı paylaştığım diğer insanları ve atmosferi, birlikte parçası olduğumuz bu bütünü daha iyi algılıyorum.

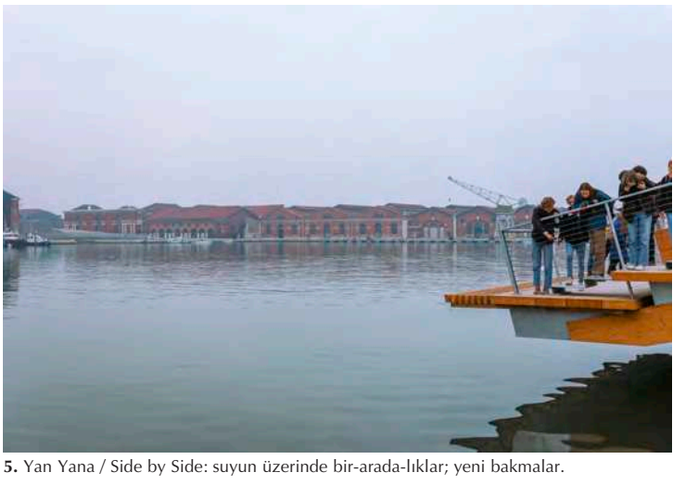
İstanbul'da, geçmişten anlattığı hikayede olduğu gibi ırksız, cinsiyetsiz, hiyerarşisiz yassı bir zemin bu. Basa-

3. Han Tümertekin'in İstanbul Kültür Sanat Vakfı'nın "Venedik Bienali'nde Türkiye ve Mimarlık" başlıklı video serisindeki anlatımı için, bkz: https://www.youtube.com/watch?v=RhZQJwiaZ-w Projenin üretim süreçlerine de yer veren web platformu için, bkz: http://sidebysidevenezia.com

4. Proje ekibi Han Tümertekin (mimar), Ayfer Bartu Candan (sosyolog, sosyal antropolog), Hayriye Sözen (mimar), Hakan Tüzün Şengün (mimar), Zeynep Tümertekin (mimar), Ali Gürer (mimar), Ahmet Topbaş (yapı mühenidisi), Sena Özfiliz (görsel belgeleyici), Mert Kaya (video sanatçısı), Tuna Ortaylı Kazıcı'nın (Proje Koordinatörü) birlikte ürettiği interdisipliner bir yapıya sahip.

4. Yan Yana / Side by Side: alt mekân, yeniden çerçevelenmiş manzara.

5. Yan Yana / Side by Side: suyun üzerinde bir-arada-lıklar; yeni bakmalar.

maklar kendi içinde bir hiyerarşi oluştursa da bu hiyerarşi yalnızca kurulan ilişkileri çoğaltıyor, derinleştikçe ilişkileri birbirine bağlayıp yassılaşıyor. Beraber nasıl yaşayacağız sorusuna verilen yanıtları ararken bienaldeki çoğu katılımcının etrafında dolaştığı ya da içinden geçtiği bu konu başlıklarının hiçbirini "ayrıca" telaffuz etmese de İstanbul'da kent ve kentlinin su ve kıyıyla ilişkilerinin kurduğu gündelik yaşamdan tercüme ettiği bir-arada-lıkların hikayelerini anlatıyor dinleyebildiğinizde, bir yandan kıyısına iliştiği Venedik'teki sayısız rastlantısal yanyana-lığın yeni hikayelerini yazar ve kaydederken. Bu anlamda Yan Yana'nın salt bir mimarlık nesnesi değil, mekânsallığı aracılığıyla çok sayıda dokunmanın, tanışmanın, kesişmenin, sohbetin öznesi de, her an yeni eylem programları, yeni kamusallıklar üretme potansiyeli olan bir özne-nesne olduğunu söylemek mümkün. Yan Yana'nın benim bakış açımdan başka bir kıymeti de, işin odağını en görünür olan bedeninden, görünür olmayan hikayelerine de kaydırararak yaşam döngüsünü, yapım, kullanım ve muhtemelen söküm süreçlerini de görsel olarak belgelemesi; işe imgesel varlıklarıyla da tanımlanabilen farklı bir materyalite tanımlaması. Bu noktada tasarım ekibinde de yer alan, meslektaşım ve arkadaşım Sena Özfiliz'in sürecin başından bu yana fotoğraf ve video aracılığıyla yürüttüğü görsel belgeleme süreci de bilgi üretiminin bir faili olurken bu görsel şahitlikler Yan Yana'nın Venedik'te kurduğu hikaye örüntülerini görünür kılmakta önemli bir aracılık üstleniyor. Sevgili Sena ile beni Venedik'te buluşturması, uzun ve keyifli sohbetimize katılması da ördüğü bu hikayelerden biri.

Şimdilik bienalin "ayrıcalıklı katılımcıları" için bu düzlemi sunmuş olsa da yeniden belki İstanbul'un ya da başka bir kentin kıyısında süregiden gündeliğin parçası olması ihtimali gelecek hikayeleri önceliyor. Bienali gezerken aklıma düşen bir başka sorun, bu büyük ölçekli gösterinin atıkları ve "posasız" sergilemenin ihtimalleri meseleleri için de olumlu bir yön çiziyor. (Bu mesele başka bir yazının konusu olacak.)

DÖRT ODA

Arsenal'de uzun bir soluklanmanın ardından Sala d'Armiyi mesken edinen Türkiye Pavyonu'na doğru yol alıyorum. Türkiye Pavyonu oranları, derinliği ve kontrol altındaki ışığının yarattığı atmosfer bağlamında kendi başına hep çok etkileyici. (**Resim 6**) Yan yana dizilerek salonun hacmini neredeyse doldurmuş dört odanın sarı renkle yıkanmış yüzleri ile odaları çevreleyen salonun malzemesini ve taşıyıcıları açık eden çıplak yüzleri arasındaki kontrast ilk anda hayli etkileyici. Yerleştirmeyle bu ilk karşılaşma anımızdan sonra açıklığından içine dahil olduğum her bir oda, her bir diyorama kendi hikayesini anlatmaya başlıyor.

Bu yerleştirme aslında kendisinden çok daha büyük bir projenin yalnızca bir parçası. Mimar ve akademisyen Neyran Turan'ın, kurucu ortaklarından olduğu, mimarlık ve kent araştırmaları yürüten tasarım ofisi NEMESTUDIO'da pratik ettiği bir dizi üretimin ve kitabı "Ölçü Olarak Mimarlık"ta (Architecture As Measure) kuramsal olarak inşa ettiği düşüncelerin uzantılarından biri. Tüm bu çok katmanlı üretim sürecinin bütününü ancak bienali gezdikten sonra çevrimiçi bir etkinlikte[5] kendi anlatımıyla detaylıca ve büyük keyif alarak dinleyebildim; Turan mimarlık disiplininin aşina olduğumuz pratiklerini, mimarlığın kendi iç işleyişlerine ait olan ve göz ardı edilen alelade pratikleri aracılığıyla yerküreye ait tanıdık olmayan alanlara genişletmenin olanaklarına ve kendi deyişiyle "mimari çevre tasavvuru"nun alternatif biçimlerine dikkat çekiyor. Mimarlığa dair düşlenmiş dolayısıyla henüz anlatılmamış gelecekten hikayelerin, mimarlığın sergilenmesi anlamında da alternatif bir düşünme biçimini gerekli kıldığını ifade ediyor. Dört Diyorama, Turan'ın bu alternatif düşünme çizgisinin aracı ve söyleyeni olarak Türkiye pavyonunu mesken tutuyor.

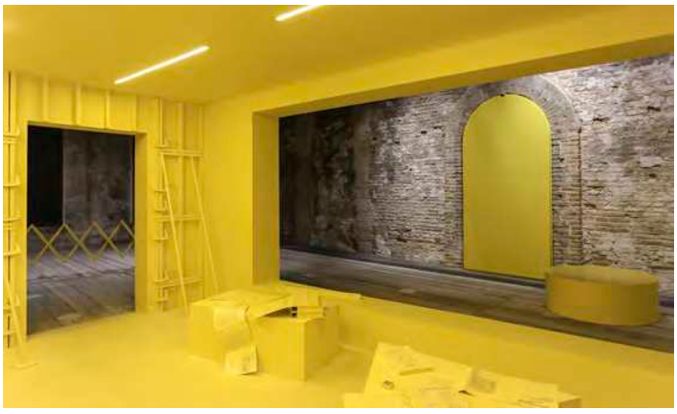
5. Royal College of Art "Inside / Out" Çevrimiçi Etkinliği: "Neyran Turan, Architecture as Measure", 29 Kasım 2021.

6. Ölçü Olarak Mimarlık, Dört Diyorama / Architecture as Measure, Four Dioramas, Türkiye Pavyonu, Arsenal.

7. Dört Diyorama / Four Dioramas: geçitler, bağlantılar.

8. Dört Diyorama / Four Dioramas: (içeride) oda, duvar, hikaye.

6. Architecture as Measure / Ölçü Olarak Mimarlık web platformu için, bkz: https://pavilionofturkey21.iksv.org [Erişim: 14.12.2021]

Bienalin özellikle ana sergisinde farklı coğrafyalardan yaşantıları, gündelik hayatları sahneleyen, etrafında dolaşıp, bir uzaklaşıp bir yakınlaşarak ölçekler-arası ziyaretlerle anlattığı mekânları izlediğim çok sayıda diyorama mevcuttu. Dört Diyorama'da ise hikaye anlatıcı odalar dinleyiciye diyoramaları deneyimleyeceği alternatifli mekânlar sunuyor, cepheden tasvir (frontality), geçitler ve bağlantılar aracılığıyla hikaye dinleme ile eşlediğim izleme pratiğine kendi mekânını veriyor. Karşılaştığım diğer diyoramalardan farklı olarak buradaki 1:1 ölçekte kurulmuş odalar beni içlerinde yürümeye davet ediyor. (**Resim 7**) Odaların içindeyken sağır yüze doğru baktığımda, odanın duvarı boyunca kendine yer bulan illüstrasyonlar Türkiye'den içinde insanların olmadığı bir gelecekten hayatta kalmış türlerin gündeliğinden bir anı hikayeleştiriyor. (**Resim 8**) Arkamı döndüğümde ise diğer yüzdeki açıklıktan salonun tuğla duvarlarını ya da içerde bir parçası olduğum mizanseni izleyen bir başkasını görüyorum. Odaların içindeyken sahnelenen her şeyin sarıyla yıkanmış monokromatik hali, rengin "mekânı sessize alma" aracılığı müthiş derecede etkileyici. (**Resim 9**) Beni çevreleyen odanın tek sesliliğindeki renkliliğim ve alakasızlığım odanın gelecekten anlattığı hikayede olmayışımı bana başka bir şekilde söylüyor. Dışardayken ise bugünden geleceğe açılan ekranlardan, içinde bulunduğum zaman ve mekânın farkındalığıyla bir gösteri izler gibi izliyorum ve dinliyorum odayı.

Sarı odaların bir uzantısı olarak kendine salonun duvarında yer bulan sarı kapı da salonun tersaneye bakan filmle kaplı pencereleri de, gerçekliğe dair spekülatif hikayelerin ipuçları, mekânsal tasavvurlara açılan eşikler. Yerleştirmeyi gezerken sarı kapının önünde durup birkaç saniye bakanları, salondaki atmosferi bütünüyle değiştiren camları karartma filtreli üç pencerenin arkasındaki gerçekliğinden şaşmış manzarayı dikkatlice izleyenleri gördüğümde, bu iki "portalın" gerçeklikle tasavvur arasında sürekli olarak yer değiştirmemizi örgütleyen diyoramalar için müthiş derecede tamamlayıcı olduğunu seziyorum. İçeride ve dışarıda olma halinin, ön planda ve arka planda olanın, gerçek olanla spekülatif olanın sürekli olarak yer değiştirdiği bu diyaloğun, hayli sansasyonel olduğunu söyleyebilirim. (**Resim 10**) Bir başka uzantı, sarı masa ise (kendi isimlendirmesiyle "Table of Contents") serginin orada olmayan, genişletilmiş mekânına işaret ediyor, Bienalin ertelenmiş açılış tarihinden bu yana sergi mekânının fiziksel mekânına paralel olarak genişleyen dijital mekân, projenin tartışmaya açtığı konular üzerine düşünen ve yazan katılımcıların farklı içeriklerle sürekli olarak dönüştürdüğü alternatif oda da, yine bu işin diyalogları çoğaltan önemli bir faili.[6]

Bu yazıda yer verdiğim iki hikaye anlatıcısıyla kurduğum ilişkileri ve şahitlik ettiğim diğerlerini, anlatan ile dinleyenin sürekli yer değiştirmesiyle kurulan etkileşim örüntülerini sözcüklerle ifade etmeye çalışırken ürettiğim fotoğraf dizileri aracılığıyla onlara yeniden ses vermek istedim. Sergi kataloglarındaki anlatılarda ve işlerin sessiz portrelerinde çoğu kez görünür ve duyulur olmayan bu diyalogların, yerinde düşündüklerim ve fotografik notlarımın birlikteliğinde görünür olduğunu umuyorum. ❖

* Fotoğrafların tamamı yazar tarafından çekilmiştir.

9. Dört Diyorama / Four Dioramas: (içeriden dışarıya) ekran, kapılar.

10. Dört Diyorama / Four Dioramas: (dışarıdan içeriye) ekran, spekülatif kapı.